TOSHKENT DAVLAT YURIDIK UNIVERSITETI

YURISPRUDENSIYA

HUQUQIY ILMIY-AMALIY JURNALI

2026-yil 2-son

VOLUME 6 / ISSUE 2 / 2026

DOI: 10.51788/tsul.jurisprudence.6.2.

Crossref Content Registration

ISSN: 2181-1938

DOI: 10.51788/tsul.jurisprudence

MUASSIS: TOSHKENT DAVLAT YURIDIK UNIVERSITETI

"Yurisprudensiya" – "Юриспруденция" – "Jurisprudence" huquqiy ilmiy-amaliy jurnali O'zbekiston matbuot va axborot agentligi tomonidan 2020-yil 22-dekabrda 1140-sonli guvohnoma bilan davlat ro'yxatidan o'tkazilgan.

Jurnal O'zbekiston Respublikasi Oliy ta'lim, fan va innovatsiyalar vazirligi huzuridagi Oliy attestatsiya komissiyasi jurnallari ro'yxatiga kiritilgan.

Mualliflik huquqlari Toshkent davlat yuridik universitetiga tegishli. Barcha huquqlar himoyalangan. Jurnal materiallaridan foydalanish, tarqatish va ko'paytirish muassis ruxsati bilan amalga oshiriladi.

Sotuvda kelishilgan narxda.

Nashr bo'yicha mas'ul:
O. Choriyev

Muharrirlar:
E. Mustafayev,
Y. Yarmolik,
E. Sharipov,
K. Abduvaliyeva,
M. Sharifova,
Sh. Beknazarova,
X. Yuldasheva

Musahhih:
M. Tursunov

Texnik muharrir:
U. Sapayev

Dizayner:
D. Rajapov

Tahririyat manzili:
100047. Toshkent shahri,
Sayilgoh ko'chasi, 35.
Tel.: (0371) 233-66-36 (1169)

Veb-sayt: jurisprudence.tsul.uz
E-mail: lawjournal@tsul.uz

Obuna indeksi: 1387

Tasdiqnoma
№ 174625, 29.11.2023.

Jurnal 2026-yil 24-aprelda bosmaxonaga topshirildi.
Qog'oz bichimi: A4.
Shartli bosma tabog'i: 13,2
Adadi: 100. Buyurtma: № 61.

TDYU bosmaxonasida chop etildi.
Bosmaxona manzili:
100047. Toshkent shahri,
Sayilgoh ko'chasi, 37.

© Toshkent davlat yuridik universiteti

TAHRIR HAY'ATI

BOSH MUHARRIR

Z. Esanova – Toshkent davlat yuridik universiteti Ilmiy ishlar va innovatsiyalar bo'yicha prorektori, yuridik fanlar doktori, professor

BOSH MUHARRIR O'RINBOSARI

J. Allayorov – Toshkent davlat yuridik universiteti Huquqiy tadqiqotlar oliy maktabi direktori, yuridik fanlar bo'yicha falsafa doktori, dotsent

MAS'UL MUHARRIR

N. Ramazonov – Toshkent davlat yuridik universiteti O'zbek tili va adabiyoti sho'basi mudiri, filologiya fanlari bo'yicha falsafa doktori, dotsent

TAHRIR HAY'ATI A'ZOLARI

J. Blum – Amerika Qo'shma Shtatlarining Boston kolleji Huquq maktabi professori, huquq doktori (AQSH)

M. Vishovatiy – Polshaning Gdansk universiteti professori (Polsha)

M. Hayat – Muhammadiyah Malang universiteti o'qituvchisi (Indoneziya)

A. Xashimxonov – Toshkent davlat yuridik universiteti Yoshlar masalalari va ma'naviy-ma'rifiy ishlar bo'yicha birinchi prorektori, yuridik fanlar doktori, professor

A. Yakubov – Toshkent davlat yuridik universiteti Xalqaro hamkorlik va uzluksiz ta'lim bo'yicha prorektori, yuridik fanlar doktori, dotsent

M. Axmedshayeva – Toshkent davlat yuridik universiteti Davlat va huquq nazariyasi sho'basi professori, yuridik fanlar doktori

X. Xayitov – O'zbekiston Respublikasi Oliy Majlisining Qonunchilik palatasi deputati, yuridik fanlar doktori, professor

S. Yusupov – Toshkent davlat yuridik universiteti Ma'muriy va moliya huquqi sho'basi mudiri, yuridik fanlar doktori, professor

E. Egamberdiyev – Toshkent davlat yuridik universiteti Fuqarolik huquqi sho'basi dotsenti, yuridik fanlar bo'yicha falsafa doktori

Sh. Ismoilov – Toshkent davlat yuridik universiteti Mehnat huquqi sho'basi mudiri, yuridik fanlar doktori, dotsent

G. Uzakova – Toshkent davlat yuridik universiteti Ekologiya huquqi sho'basi professori, yuridik fanlar doktori

G. Yo'ldasheva – Toshkent davlat yuridik universiteti Xalqaro huquq va inson huquqlari sho'basi professori, yuridik fanlar doktori

A. Yo'ldoshev – Toshkent davlat yuridik universiteti Konstitutsiyaviy huquq sho'basi dotsenti, yuridik fanlar doktori

R. Altiyev – Toshkent davlat yuridik universiteti Jinoyat huquqi, kriminologiya va korrupsiyaga qarshi kurashish sho'basi professori v.b., yuridik fanlar bo'yicha falsafa doktori

M. Kurbanov – Toshkent davlat yuridik universiteti Jinoyat huquqi, kriminologiya va korrupsiyaga qarshi kurashish sho'basi professori v.b., yuridik fanlar bo'yicha falsafa doktori

S. Oripov – Toshkent davlat agrar universiteti Huquqshunoslik kafedrasi dotsenti, yuridik fanlar bo'yicha falsafa doktori

F. Hamdamova – Jahon iqtisodiyoti va diplomatiya universiteti Xalqaro huquq va ommaviy huquq fanlari kafedrasi dotsenti v.b., yuridik fanlar doktori

D. So'fiyeva – Toshkent davlat yuridik universiteti Davlat va huquq nazariyasi sho'basi katta o'qituvchisi, yuridik fanlar bo'yicha falsafa doktori

R. Kuchkarov – Toshkent davlat yuridik universiteti Huquq, jamiyat va madaniyat sho'basi dotsenti v.b., filologiya fanlari nomzodi

УЧРЕДИТЕЛЬ: ТАШКЕНТСКИЙ ГОСУДАРСТВЕННЫЙ ЮРИДИЧЕСКИЙ УНИВЕРСИТЕТ

Правовой научно-практический журнал «Юриспруденция» – «Yurisprudensiya» – «Jurisprudence» зарегистрирован Агентством печати и информации Узбекистана 22 декабря 2020 года с удостоверением № 1140.

Журнал включён в перечень журналов Высшей аттестационной комиссии при Министерстве высшего образования, науки и инноваций Республики Узбекистан.

Авторские права принадлежат Ташкентскому государственному юридическому университету. Все права защищены. Использование, распространение и воспроизведение материалов журнала осуществляется с разрешения учредителя.

Реализуется по договорной цене.

Ответственный за выпуск:
О. Чориев

Редакторы:
Э. Мустафаев,
Е. Ярмолик,
Э. Шарипов,
К. Абдувалиева,
М. Шарифова,
Ш. Бекназарова,
Х. Юлдашева

Корректор:
М. Турсунов

Технический редактор:
У. Сапаев
Дизайнер:
Д. Ражапов

Адрес редакции:
100047. Город Ташкент,
улица Сайилгох, 35.
Тел.: (0371) 233-66-36 (1169)

Веб-сайт: jurisprudence.tsul.uz
E-mail: lawjournal@tsul.uz

Подписной индекс: 1387.

Свидетельство
от 29.11.2023 № 174625.

Журнал передан в типографию 24.04.2026.
Формат бумаги: А4.
Усл. п. л. 13,2. Тираж: 100 экз.
Номер заказа: 61.

Отпечатано в типографии Ташкентского государственного юридического университета.
100047, г. Ташкент,
ул. Сайилгох, дом 37.

© Ташкентский государственный юридический университет

РЕДАКЦИОННАЯ КОЛЛЕГИЯ

ГЛАВНЫЙ РЕДАКТОР

З. Эсанова – проректор по научной работе и инновациям Ташкентского государственного юридического университета, доктор юридических наук, профессор

ЗАМЕСТИТЕЛЬ ГЛАВНОГО РЕДАКТОРА

Ж. Аллаёров – директор Высшей школы правовых исследований Ташкентского государственного юридического университета, доктор философии по юридическим наукам, доцент

ОТВЕТСТВЕННЫЙ РЕДАКТОР

Н. Рамазонов – заведующий сектором узбекского языка и литературы Ташкентского государственного юридического университета, доктор философии по филологическим наукам, доцент

ЧЛЕНЫ РЕДКОЛЛЕГИИ

Дж. Блум – профессор юридической школы Бостонского колледжа (Бостон, США), доктор юридических наук

М. Вишоватый – профессор Гданьского университета (Гданьск, Польша)

М. Хаят – преподаватель Университета Мухаммадия Маланг (Индонезия)

А. Хашимхонов – первый проректор по делам молодёжи и духовно-просветительской работе Ташкентского государственного юридического университета, доктор юридических наук, профессор

А. Якубов – проректор по международным связям и дополнительному образованию Ташкентского государственного юридического университета, доктор юридических наук, доцент

М. Ахмедшаева – профессор сектора теории государства и права Ташкентского государственного юридического университета, доктор юридических наук, профессор

Х. Хайитов – депутат Законодательной палаты Олий Мажлиса Республики Узбекистан, доктор юридических наук, профессор

С. Юсупов – заведующий сектором административного и финансового права Ташкентского государственного юридического университета, доктор юридических наук, профессор

Э. Эгамбердиев – доцент сектора гражданского права Ташкентского государственного юридического университета, доктор философии по юридическим наукам

Ш. Исмоилов – заведующий сектором трудового права Ташкентского государственного юридического университета, доктор юридических наук, доцент

Г. Узакова – профессор сектора экологического права Ташкентского государственного юридического университета, доктор юридических наук

Г. Юлдашева – профессор сектора международного права и прав человека Ташкентского государственного юридического университета, доктор юридических наук

А. Юлдошев – доцент сектора конституционного права Ташкентского государственного юридического университета, доктор юридических наук

Р. Алтиев – и. о. профессора сектора уголовного права, криминологии и противодействия коррупции Ташкентского государственного юридического университета, доктор философии по юридическим наукам

М. Курбанов – и. о. профессора сектора уголовного права, криминологии и противодействия коррупции Ташкентского государственного юридического университета, доктор философии по юридическим наукам

С. Орипов – доцент кафедры права Ташкентского государственного аграрного университета, доктор философии по юридическим наукам

Ф. Хамдамова – и. о. доцента кафедры международного и публичного права Университета мировой экономики и дипломатии, доктор юридических наук

Д. Суфиева – старший преподаватель сектора теории государства и права Ташкентского государственного юридического университета, доктор философии по юридическим наукам

Р. Кучкаров – доцент сектора права, общества и культуры Ташкентского государственного юридического университета, кандидат филологических наук

FOUNDER: TASHKENT STATE UNIVERSITY OF LAW

"Yurisprudensiya" – "Юриспруденция" – "Jurisprudence" legal scientific and practical journal was registered by the Press and Information Agency of Uzbekistan on December 22, 2020 with certificate No. 1140.

The journal is included in the list of journals of the Higher Attestation Commission under the Ministry of Higher Education, Science and Innovations of the Republic of Uzbekistan.

Copyright belongs to Tashkent State University of Law. All rights reserved. Use, distribution and reproduction of journal materials are carried out with the permission of the founder.

Agreed-upon price.

Publication Officer:
O. Choriev

Editors:
E. Mustafaev,
E. Yarmolik,
E. Sharipov,
K. Abduvalieva,
M. Sharifova,
Sh. Beknazarova
Kh. Yuldasheva

Proofreader:
M. Tursunov

Technical editor:
U. Sapaev

Designer:
D. Rajapov

Editorial office address::
100047. Tashkent city,
Sayilgoh street, 35.
Phone: (0371) 233-66-36 (1169)

Website: jurisprudence.tsul.uz
E-mail: lawjournal@tsul.uz

Subscription index: 1387.

Certificate
№ 174625, 29.11.2023.

The journal is submitted to the Printing house on 24.04.2026.
Paper size: A4. Cond.p.f: 13,2.
Units: 100. Order: № 61.

Published in the Printing house of Tashkent State University of Law.
100047. Tashkent city,
Sayilgoh street, 37.

© Tashkent State University of Law

EDITORIAL BOARD

EDITOR-IN-CHIEF

Z. Esanova – Deputy Rector for Scientific Affairs and Innovations of Tashkent State University of Law, Doctor of Law, Professor

DEPUTY EDITOR

J. Allayorov – Director of the Graduate School of Legal Research of Tashkent State University of Law, Doctor of Philosophy (PhD) in Law, Associate Professor

EXECUTIVE EDITOR

N. Ramazonov – Head of the Department of Uzbek Language and Literature of Tashkent State University of Law, Doctor of Philosophy (PhD) in Philology, Associate Professor

MEMBERS OF THE EDITORIAL BOARD

J. Blum – Professor of Law School of Boston College, Doctor of Law (Boston, USA)

M. Vishovatiy – Professor of the University of Gdańsk (Gdansk, Poland)

M. Hayat – Lecturer of the University of Muhammadiyah Malang (Indonesia)

A. Khashimhonov – First Deputy Rector for Youth Affairs and Spiritual and Educational Affairs of Tashkent State University of Law, Doctor of Law, Professor

A. Yakubov – Deputy Rector for International Relations and Further Education of Tashkent State University of Law, Doctor of Law, Associate Professor

M. Akhmedshaeva – Professor of the Department of Theory of State and Law of Tashkent State University of Law, Doctor of Law, Professor

Kh. Khayitov – Deputy of the Legislative Chamber of the Oliy Majlis of the Republic of Uzbekistan, Doctor of Law, Professor

S. Yusupov – Head of the Department of Administrative and Financial Law of Tashkent State University of Law, Doctor of Law, Professor

E. Egamberdiev – Associate Professor of the Department of Civil Law of Tashkent State University of Law, Doctor of Philosophy (PhD) in Law

Sh. Ismoilov – Head of the Department of Labor Law of Tashkent State University of Law, Doctor of Law, Associate Professor

G. Uzakova – Professor of the Department of Environmental Law of Tashkent State University of Law, Doctor of Law

G. Yuldasheva – Professor of the Department of International Law and Human Rights of Tashkent State University of Law, Doctor of Law

A. Yuldoshev – Associate Professor of the Department of Constitutional Law of Tashkent State University of Law, Doctor of Law

R. Altiev – Acting Professor of the Department of Criminal Law, Criminology and Anti-Corruption of Tashkent State University of Law, Doctor of Philosophy (PhD) in Law

M. Kurbanov – Acting Professor of the Department of Criminal Law, Criminology and Anti-Corruption of Tashkent State University of Law, Doctor of Philosophy (PhD) in Law

S. Oripov – Associate Professor of the Department of Law of Tashkent State Agrarian University, Doctor of Philosophy (PhD) in Law

F. Hamdamova – Acting Associate Professor of the Department of International Law and Public Law of the University of World Economy and Diplomacy, Doctor of Law

D. Sufieva – Senior Lecturer of the Department of Theory of State and Law of Tashkent State University of Law, Doctor of Philosophy (PhD) in Law

R. Kuchkarov – Associate Professor of the Department of Law, Society and Culture of Tashkent State University of Law, Candidate of Philological Sciences

MUNDARIJA

12.00.01 – DAVLAT VA HUQUQ NAZARIYASI VA TARIXI. HUQUQIY TA'LIMOTLAR TARIXI

8 **MUHAMMADJONOV ABRORJON AKMALJON O'G'LI**
Davlat hokimiyati tizimida prokuraturaning o'rni va ahamiyati haqida ayrim mulohazalar

12.00.03 – FUQAROLIK HUQUQI. TADBIRKORLIK HUQUQI. OILA HUQUQI. XALQARO XUSUSIY HUQUQ

17 **SHAMSHETOV SHARAFATDIN SARSENOVICH**
Mikrokreditlashni turli huquqiy tizimlarda tartibga solish modellarining qiyosiy tahlili

32 **ABROROVA KAMOLA SAIDMUXTOROVNA**
O'zbekistonda xalqaro tijorat va investitsiyaviy nizolarning kelajagi: mediatsiya va arbitraj sinergiyasi

12.00.08 – JINOYAT HUQUQI. JINOYAT-IJROIYA HUQUQI

42 **MATVIYENKO IRINA ALEKSANDROVNA, NAIM ALLAHRAKHA**
O'zbekistonda ayollarga nisbatan kiberta'qib: amaldagi qonunchilik va islohotlar istiqboli

55 **JALILOV RAVSHANJON ABDUKAYUMOVICH, ABDULLAYEV AKMALJON YO'LCHIBOYEVICH**
Inson a'zolari va to'qimalarini olish maqsadini jinoyatning og'irlashtiruvchi belgisi sifatida aks ettirish masalalari

12.00.10 – XALQARO HUQUQ

64 **SUROPOV AZAMAT FURQAT O'G'LI**
Migrantlar huquqlarini himoya qilishning xalqaro-huquqiy asoslari

76 **ABDIYEVA KAMOLA KOMILJONOVNA**
O'zbekiston Respublikasidagi raqamli muhitda ayollar huquqlarini himoya qilish xalqaro standartlari implementatsiyasi: xalqaro-huquqiy tahlil va milliy amaliyot

12.00.13 – INSON HUQUQLARI

87 **BEKBO'TAYEVA LOBAR SHOVKAT QIZI**
Muqobil vasiylik kontekstida bola huquqlarining mohiyati, tasnifi va funksiyalarining nazariy-huquqiy tahlili

101 **SADULLAYEVA SHOXISTA DAVRON QIZI**
Axborot kodeksi orqali raqamli texnologiyalar davrida inson huquqlarini himoya qilish: huquqiy va institutsional mexanizmlar tahlili

110 **AZIMOV HAKIMALI IMOMOVICH**
Buyuk saltanat va umumbashariyat taraqqiyotiga qo'shilgan bebaho tarixiy meros

СОДЕРЖАНИЕ

12.00.01 – ТЕОРИЯ И ИСТОРИЯ ГОСУДАРСТВА И ПРАВА. ИСТОРИЯ ПРАВОВЫХ УЧЕНИЙ

8 **МУХАММАДЖОНОВ АБРОРЖОН АКМАЛЖОН УГЛИ**
Некоторые соображения о месте и значении прокуратуры в системе государственной власти

12.00.03 – ГРАЖДАНСКОЕ ПРАВО. ПРЕДПРИНИМАТЕЛЬСКОЕ ПРАВО. СЕМЕЙНОЕ ПРАВО. МЕЖДУНАРОДНОЕ ЧАСТНОЕ ПРАВО

17 **ШАМШЕТОВ ШАРАФАТДИН САРСЕНОВИЧ**
Сравнительный анализ моделей правового регулирования микрокредитования в различных правовых системах

32 **АБРОРОВА КАМОЛА САИДМУХТОРОВНА**
Будущее международных коммерческих и инвестиционных споров в Узбекистане: синергия медиации и арбитража

12.00.08 – УГОЛОВНОЕ ПРАВО. УГОЛОВНО-ИСПОЛНИТЕЛЬНОЕ ПРАВО

42 **МАТВИЕНКО ИРИНА АЛЕКСАНДРОВНА, НАИМ АЛЛАХРАКХА**
Киберпреследование женщин в Узбекистане: действующее законодательство и перспективы реформирования

55 **ЖАЛИЛОВ РАВШАНЖОН АБДУКАЮМОВИЧ, АБДУЛЛАЕВ АКМАЛЖОН ЮЛЧИБОЕВИЧ**
Вопросы отражения цели изъятия органов и тканей человека как отягчающего признака преступления

12.00.10 – МЕЖДУНАРОДНОЕ ПРАВО

64 **СУРОПОВ АЗАМАТ ФУРКАТ УГЛИ**
Международно-правовые основы защиты прав мигрантов

76 **АБДИЕВА КАМОЛА КОМИЛЖОНОВНА**
Имплементация международных стандартов защиты прав женщин в цифровой среде в Республике Узбекистан: международно-правовой анализ и национальная практика

12.00.13 – ПРАВА ЧЕЛОВЕКА

87 **БЕКБУТАЕВА ЛОБАР ШОВКАТ КИЗИ**
Теоретико-правовой анализ сущности, классификации и функций прав ребёнка в контексте альтернативной опеки

101 **САДУЛЛАЕВА ШОХИСТА ДАВРОН КИЗИ**
Защита прав человека в эпоху цифровых технологий посредством информационного кодекса: анализ правовых и институциональных механизмов

110 **АЗИМОВ ХАКИМАЛИ ИМОМОВИЧ**
Великая держава и бесценное историческое наследие, внесённое в развитие всего человечества

CONTENTS

12.00.01 – THEORY AND HISTORY OF STATE AND LAW. HISTORY OF LEGAL DOCTRINES

8 **MUHAMMADJONOV ABRORJON AKMALJON UGLI**
Some considerations on the role and significance of the prosecutor's office in the system of state power

12.00.03 – CIVIL LAW. BUSINESS LAW. FAMILY LAW. INTERNATIONAL PRIVATE LAW

17 **SHAMSHETOV SHARAFATDIN SARSENOVICH**
Comparative analysis of legal regulation models for microcredit in different legal systems

32 **ABROROVA KAMOLA SAIDMUKHTOROVNA**
The future of international commercial and investment disputes in Uzbekistan: the synergy of mediation and arbitration

12.00.08 – CRIMINAL LAW. CRIMINAL-EXECUTIVE LAW

42 **MATVIENKO IRINA ALEKSANDROVNA, NAEEM ALLAHRAKHA**
Cyberstalking of women in Uzbekistan: current legislation and prospects for reform

55 **JALILOV RAVSHANJON ABDUKAYUMOVICH, ABDULLAEV AKMALJON YULCHIBOEVICH**
Issues of reflection of the purpose of removing human organs and tissues as an aggravating element of the crime

12.00.10 – INTERNATIONAL LAW

64 **SUROPOV AZAMAT FURQAT UGLI**
International legal foundations for the protection of migrants' rights

76 **ABDIYEVA KAMOLA KOMILJONOVNA**
Implementation of international legal standards for the protection of women's rights in the digital environment in the Republic of Uzbekistan: an international legal analysis and national practice

12.00.13 – HUMAN RIGHTS

87 **BEKBUTAEVA LOBAR SHOVKAT KIZI**
Theoretical and legal analysis of the essence, classification and functions of child's rights in the context of alternative care

101 **SADULLAEVA SHOKHISTA DAVRON KIZI**
Protection of human rights in the digital age through the information code: analysis of legal and institutional mechanisms

110 **AZIMOV HAKIMALI IMOMOVICH**
A great empire and an invaluable historical heritage added to universal human progress

Kelib tushgan / Получено / Received: 18.03.2026
Qabul qilingan / Принято / Accepted: 13.04.2026
Nashr etilgan / Опубликовано / Published: 24.04.2026

DOI: https://dx.doi.org/10.51788/tsul.jurisprudence.6.2./GHCX2383
UDC: 342(045)(575.1)

DAVLAT HOKIMIYATI TIZIMIDA PROKURATURANING O'RNI VA AHAMIYATI HAQIDA AYRIM MULOHAZALAR

Muhammadjonov Abrorjon Akmaljon o'g'li,
O'zbekiston Fanlar akademiyasi Davlat va huquq instituti
tayanch doktoranti
ORCID: https://orcid.org/0009-0004-9750-6119
e-mail: abrorma1997@gmail.com

Annotatsiya*. Ushbu maqolada davlat hokimiyati tizimida prokuraturaning o'rni masalasi olimlarning ilmiy tadqiqot materiallarini tahlil qilish orqali muhokama qilingan. Xususan, rus, xitoy, o'zbek huquqshunos olimlarining mulohazalarida prokuratura hokimiyatning qaysi tarmog'iga tegishli ekanligi masalasi yoritib berilgan. Shu bilan birga, O'zbekiston Respublikasi prokuraturasining huquqiy maqomi tahlil qilingan. Shuningdek, prokuraturaning Konstitutsiyadagi vakolatlari, uning qonunchilik tashabbusi huquqi, davlat nazoratini amalga oshirishdagi o'rni va davlat ayblovi masalasi, ya'ni jinoyat protssesida ishtirok etish masalasi olimlarning fikrlari bilan asoslantirilgan. Xalqaro huquqda prokuraturaning davlat hokimiyati tizimidagi o'rni turlicha ekanligi ilmiy manbalar asosida bayon qilingan.*

Kalit so'zlar*: davlat hokimiyati, prokuratura, huquqiy nazorat, davlat-huquqiy instituti, davlat mexanizmi, prokuror nazorati, huquqiy maqom, konstitutsiyaviy organ*

НЕКОТОРЫЕ СООБРАЖЕНИЯ О МЕСТЕ И ЗНАЧЕНИИ ПРОКУРАТУРЫ В СИСТЕМЕ ГОСУДАРСТВЕННОЙ ВЛАСТИ

Мухаммаджонов Аброржон Акмалжон угли,
базовый докторант Института государства и права
Академии наук Республики Узбекистан

Аннотация. *В настоящей статье посредством анализа материалов научных исследований рассматривается вопрос о месте прокуратуры в системе государственной власти. В частности, освещаются позиции российских, китайских и учёных-правоведов Узбекистана относительно того, к какой ветви власти следует относить прокуратуру. Наряду с этим проводится анализ правового статуса прокуратуры Республики Узбекистан. Также с опорой на мнения учёных обосновываются вопросы конституционных полномочий прокуратуры, её права законодательной инициативы, роли в осуществлении государственного контроля, а также поддержания государственного обвинения, то есть участия в уголовном процессе. На основе научных источников показано, что в международном праве место прокуратуры в системе государственной власти определяется неоднозначно.*

Ключевые слова: *государственная власть, прокуратура, правовой контроль, государственно-правовой институт, государственный механизм, прокурорский надзор, правовой статус, конституционный орган*

SOME CONSIDERATIONS ON THE ROLE AND SIGNIFICANCE OF THE PROSECUTOR'S OFFICE IN THE SYSTEM OF STATE POWER

Muhammadjonov Abrorjon Akmaljon ugli,
Basic Doctoral Student of the Institute of State and Law
of the Academy of Sciences of the Republic of Uzbekistan

Abstract. *This article discusses the role of the prosecutor's office in the system of state power through the analysis of scientific research materials of scientists. In particular, the opinions of Russian, Chinese, and Uzbek legal scholars shed light on the issue of which branch of power the prosecutor's office belongs to. At the same time, the legal status of the Prosecutor's Office of the Republic of Uzbekistan is analyzed. Also, the powers of the prosecutor's office in the Constitution, its right to legislative initiative, its role in exercising state control, and the issue of state prosecution, that is, participation in the criminal process, are substantiated by the opinions of scientists. It is stated on the basis of scientific sources that the role of the prosecutor's office in the system of state power in international law is different.*

Keywords: *state power, prosecutor's office, legal control, state-legal institution, state mechanism, prosecutor's control, legal status, constitutional body*

Kirish

Bugungi kunda fuqarolik jamiyatiga asoslangan huquqiy demokratik davlatni yanada rivojlantirish uchun prokuratura organlari tomonidan qonunlarning aniq va bir xilda ijro etilishi ustidan samarali nazorat oʻrnatilishi eng dolzarb masalalardan biri sanaladi.

Shuningdek, Oʻzbekiston Respublikasi Konstitutsiyasining 145-moddasida prokuratura organlari oʻz vakolatlarini boshqa davlat organlari, tashkilotlar va mansabdor shaxslardan mustaqil ravishda, faqat Konstitutsiya va qonunlarga boʻysungan holda amalga oshirishi belgilangan (Republic of Uzbekistan, 2023). Ushbu norma prokuratura organlarining davlat hokimiyati tizimidagi oʻrni masalasiga nisbatan turli ilmiy mulohazalarning yuzaga kelishiga sabab boʻlmoqda.

Shu bilan birga, prokuraturaning davlat hokimiyati tizimidagi oʻrni masalasi ushbu organ faoliyatini tartibga soluvchi maxsus normativ-huquqiy hujjatlarda ham aks etgan. Jumladan, "Prokuratura toʻgʻrisida"gi Qonunning 14-moddasi 1-qismida quyidagicha belgilangan: Oʻzbekiston Respublikasi Bosh prokurori Oʻzbekiston Respublikasi Prezidenti hamda Oʻzbekiston Respublikasi Oliy Majlisi Senati oldida hisobdordir (Republic of Uzbekistan, 2001). Mazkur norma ushbu organning hokimiyat tizimidagi qaysi tarmoqqa mansubligi masalasining tadqiqotimiz uchun dolzarbligini yana bir bor tasdiqlaydi.

2022–2026-yillarga moʻljallangan "Yangi Oʻzbekiston taraqqiyot strategiyasi"ning 17-maqsadi 2-bandida bevosita prokuratura faoliyatiga oid vazifalar belgilangan. Xususan, qonuniylikni qat'iy ta'minlovchi, ochiq va adolatli prokuratura faoliyatining mustahkam huquqiy asoslarini yaratish hamda "Qonun – ustuvor, jazo – muqarrar" tamoyilini bosh mezonga aylantirish kabi maqsadlar qayd etilgan (President of Uzbekistan, 2022). Shuningdek, mazkur strategiyada prokuraturaning ochiq va adolatli faoliyatini ta'minlovchi huquqiy asoslarni takomillashtirish masalasining ilgari surilishi mavzuning ilmiy ahamiyatini yanada oshiradi, deb hisoblaymiz.

Shu bilan birga, davlat hokimiyati tizimida prokuraturaning oʻrni masalasi turli huquqiy tizimlarning mavjudligi, ijtimoiy-iqtisodiy rivojlanish darajasidagi farqlar, shuningdek xalqlar qadriyatlarining turfaxilligi bilan chambarchas bogʻliqdir. Bundan tashqari, jahon mamlakatlarida sud nazorati vakolatlarining kengayib borayotgani bilan bogʻliq oʻzgarishlar ham bu masalaning dol-

zarbligini oshirmoqda. Mazkur omillar prokuraturaning davlat hokimiyati tizimidagi oʻrni masalasining olimlar tomonidan ilmiy muammo sifatida faol tadqiq etilayotganini koʻrsatadi va tadqiqotimizning dolzarbligini asoslaydi.

Asosiy qism

Ushbu tadqiqotda davlat hokimiyati tizimida prokuraturaning oʻrni masalasi olimlarning ilmiy-nazariy qarashlari asosida tahlil qilingan. Shu bilan birga, jahonning 99 ta davlatida prokuraturaning davlat hokimiyati tizimining qaysi boʻgʻiniga mansubligi statistik maʼlumotlar asosida oʻrganilgan. Oʻzbekiston Respublikasi davlat hokimiyati tizimida prokuraturaning huquqiy maqomi milliy qonunchilik hujjatlari asosida yoritilgan. Shuningdek, rus, xitoy hamda milliy huquqshunos olimlarning bugungi kunda prokuraturaning davlat mexanizmidagi ahamiyatiga oid fikr-mulohazalari bayon etilgan va ulardan ilmiy tadqiqotda foydalanilgan. Ijtimoiy-iqtisodiy rivojlanishlar, xalqlarning madaniyati hamda sud nazoratining kuchayishi prokuraturaning davlat hokimiyati tizimidagi oʻrni masalasiga taʼsiri ilmiy jihatdan tahlil qilingan.

Prokuratura organlarining faoliyati hamda uning mustaqilligi bevosita davlat hokimiyati tizimida tutgan oʻrniga bogʻliq. Ushbu organning davlat hokimiyati mexanizmida hokimiyatning qaysi tarmogʻiga mansubligi eng munozarali masalalardan biri hisoblanadi. Bu borada ilmiy jamoatchilik ichida turli yondashuvlar mavjud boʻlib, jumladan, olimlarning bir guruhi prokuratura oʻz faoliyatini ijro hokimiyati tizimida amalga oshirishi maqsadga muvofiq deb hisoblaydi.

Xususan, rossiyalik huquqshunos olim N. Fedorov prokuraturani tashkiliy jihatdan ijro etuvchi hokimiyat tarkibiga kiritishni taklif qiladi. U bu fikrini chet el mamlakatlarining aksariyatida prokuratura ijro hokimiyati organlari tizimiga kirishi bilan asoslaydi (Fedorov, 1992). Shu kabi yana bir guruh olimlar va amaliyotchilar prokuror vakolatlari maʼmuriy va imperativ xususiyatga ega ekanligi sababli uni ijro etuvchi hokimiyat sifatida taʼkidlagan (Bessarabov, 1999).

Olimlarning ikkinchi guruhi esa prokuratura mamlakat hududida qonunlarning bajarilishini, shuningdek quyi normativ-huquqiy hujjatlarning qonunga muvofiqligini tekshirganligi sababli uni qonun chiqaruvchi hokimiyat tarmogʻining oʻziga xos “qoʻshimchasi” sifatida talqin qiladi. Ularning fikriga koʻra, prokuratura qonun chiqaruvchi hokimiyat mexanizmlaridan biri hisoblanadi (Korenevskiy, 1994). Prokuror nazorati esa hokimiyatning alohida, maxsus turi boʻlib, u vakolatlarni bevosita qonun chiqaruvchidan olishi, ularni amalga oshirishi va faqat uning oldida hisobdor boʻlishi lozim (Vinogradov, 1997).

Masalan, rus olimlaridan biri V. Lomovskiy prokuratura qonun chiqaruvchi hokimiyat tarkibida boʻlishi kerak, deb hisoblaydi. Uning fikricha, bir tomondan, qonunlar qabul qilingach oliy qonun chiqaruvchi hokimiyat ularning bajarilishiga befarq qarab turolmaydi. Shu sababli u qonuniylikning birligini taʼminlash funksiyasini saqlab qoladi va uni bevosita prokuratura organlari orqali amalga oshiradi. Ikkinchi tomondan, prokuratura oʻziga yuklatilgan vazifalarni bajarishda davlatda “yolgʻiz” boʻla olmaydi, uni qoʻllab-quvvatlash zarur. Chunki u koʻpincha “eng kuchli subyektlar”ga qarshi turishiga toʻgʻri keladi.

Yuqorida keltirilgan olimlarning fikrlarini bahsli deb hisoblaymiz. Chunki birinchi guruh olimlar prokuratura organlarining ijro hokimiyati tizimiga mansubligini taʼkidlar ekan, bunga asos sifatida ushbu organ faoliyatida maʼmuriy va imperativ munosabatlar mavjudligini koʻrsatadilar. Biroq ular prokuratura organlarining asosiy funksional vazifasi – umumiy huquqiy nazoratni amalga oshirishini yetarlicha inobatga olmaydilar. Prokuraturaning qonunlarning aniq va bir xilda ijro etilishi ustidan nazoratni amalga oshirish faoliyati davomida u bevosita ijro hokimiyati tizimidagi maʼmuriy organlar hamda harbiy tuzilmalardagi qonun ijrosini ham nazorat qiladi. Shu bois mazkur organlarning faoliya-

ti ustidan nazoratni amalga oshirish prokuraturaning alohida, mustaqil institut sifatida davlat tizimida "yolg'iz" qolmasligi lozimligini ko'rsatadi, deb hisoblaymiz.

Ikkinchi guruh olimlarining ayrim fikrlariga qo'shilamiz. Chunki prokuraturaning qonun chiqaruvchi hokimiyat tizimiga kirishi uning mamlakatda parlament nazoratini to'liq amalga oshirishiga ko'maklashadi. Shu bilan birga, prokuratura umumiy huquqiy nazoratni amalga oshirish jarayonida ijro hokimiyati tizimidagi qonunlarning bir xilda ijro etilishi ustidan samarali nazorat amalga oshirish imkoniyati vujudga keladi. Shuningdek, prokuraturaning o'z faoliyati yuzasidan parlament hamda Prezident oldida hisobdorligi ushbu organning qonun chiqaruvchi hokimiyat tizimida faoliyat yuritishi mantiqan hamda maqsadga muvofiq ekanligini ko'rsatadi. Shu bilan birga, ikkinchi guruh olimlari prokuraturaning jinoiy ta'qibni amalga oshirish hamda odil sudlovga ko'maklashish vazifalariga yetarlicha to'xtalib o'tmagan. Fikrimizcha, turli huquqiy tizimlarda prokuraturaning eng asosiy vazifasi jinoiy ta'qibni amalga oshirish, tergov ustidan nazoratni yuritish hamda davlat ayblovini qo'llab-quvvatlashdan iborat.

Shu o'rinda, uchinchi qarash tarafdori V.N. Yeryominaning ta'kidlashicha, zamonaviy prokuratura hokimiyatning hech qaysi tarmog'iga kirmaydi. U hokimiyatlar bo'linishining shakllanayotgan tizimida zaruriy mexanizmni ifodalaydi hamda tiyib turish va muvozanat tizimining muhim elementi hisoblanadi. Prokuraturaning mustaqilligi uning qonunlar ijrosi ustidan nazorat qilish sohasida muvaffaqiyatli ishlashi uchun zarur sharoitdir (Yakupov, 2017).

Bizning fikrimizcha, prokuraturaning hokimiyatning hech qaysi tarmog'iga kiritilmasligi davlat hokimiyatining bo'linishi hamda hokimiyat tizimida o'zaro tiyib turish va muvozanat tamoyiliga zid bo'lishi mumkin. Chunki prokuratura hech bir hokimiyat tarmog'iga mansub bo'lmaganda uning hisobdorligi va faoliyati ustidan samarali nazoratni ta'minlash, shuningdek ma'muriy bo'ysunuv tizimida tartib-intizomni saqlash masalalarida noaniqlik va boshboshdoqlik yuzaga kelishi ehtimoli ortadi, deb hisoblaymiz.

Tadqiqot davomida xorijiy davlatlarda prokuratura organlarining davlat hokimiyati tizimidagi o'rni hamda ushbu davlatlarning huquqiy tizimlari o'rganildi. Jami 99 ta davlat prokuraturasi tahlil qilindi.

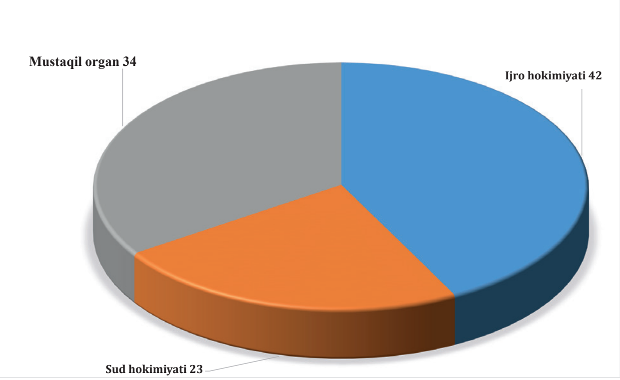

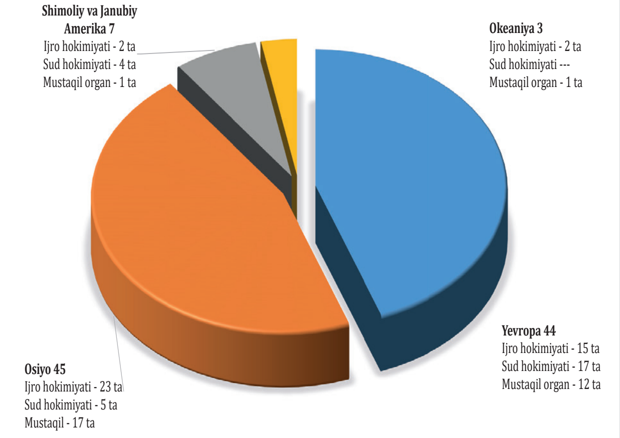

Rasm. Xorijiy davlatlar prokuraturalari tahlili

Yuqoridagi statistik ma'lumotlarda ham prokuraturaning davlat hokimiyatidagi o'rni masalasida 3 ta katta guruhga ajaratilganligi ko'rishimiz mumkin.

Prokuratura organlarining davlat hokimiyati tizimida tutgan o'rniga oid mulohazalar yuzasidan A. Saidov shunday fikr bildiradi: prokuratura organlari davlat hokimiyati vakolatlari taqsimlanishining konstitutsiyaviy tizimida mustaqil tizimni, aniqrog'i, alohida hokimiyatni tashkil etadi. Shu bilan birga, bu

holat prokuratura organlarining davlat hokimiyatining boshqa tarmoqlari yoki huquqni muhofaza qiluvchi organlardan mutlaqo mustaqilligini hamda ular bilan hech qanday aloqaga ega emasligini anglatmaydi (Saidov, 2009). F. Otaxonovning fikriga koʻra, Konstitutsiyada prokuraturaga alohida bob bagʻishlanganligi davlat mexanizmida prokuraturaning maxsus konstitutsiyaviy-huquqiy maqomi va uning yuqori darajadagi ijtimoiy oʻrni borligi hamda u boshqa huquqni muhofaza qiluvchi organlardan farqli ravishda konstitutsiyaviy organ ekanligini anglatadi (Otaxonov, 2022).

Prokuraturaning ijro etuvchi yoki sud hokimiyatiga boʻysundirilishi davlatda qaror topadigan oʻzaro tiyib turish va muvozanatlash tizimining buzilishiga olib kelishi mumkin va oqibatda qonunlarning xaspoʻshlanishi xavfini kuchaytiradi. Ma'lumki, ijro etuvchi organlar ham, sud organlari ham qonunlarni qoʻllaydi. Ushbu qonunlarning buzilishi ogʻir oqibatlarga olib kelishi mumkin. Mustaqil prokuror nazoratisiz qonunlarning qat'iy amal qilinishiga umid bogʻlash qiyin. Basharti, prokuratura ijro etuvchi hokimiyatga boʻysundiriladigan boʻlsa, u holda ijro etuvchi organ (prokuratura timsolida) vakillik organlarining, shuningdek qaysidir ma'noda sud hokimiyatining ham qonunlarni bajarishi ustidan nazorat qiladigan organ boʻlib qoladi (Ibragimov, 2000).

M. Radjabovaning fikriga koʻra, prokuratura yuqoridagi ikkita hokimiyatdan farqli ravishda qonunlarning aniq va bir xilda qoʻllanishini nazorat qiluvchi davlat hokimiyat organi hisoblanadi (Radjabova, 2000).

Gʻ. Alimov Oʻzbekiston Konstitutsiyasi normalarini tahlil qilib, prokuratura Konstitutsiyada mustahkamlangan davlat hokimiyati tarmoqlarining birontasiga kirmaydi, degan xulosaga kelgan (Alimov, 2004).

Xuddi shunday, amaliyotchi huquqshunos I. Jasimov Oʻzbekiston prokuraturasi qonun chiqaruvchi, ijro etuvchi va sud hokimiyatining birontasiga kirmaydigan, funksional jihatdan mustaqil boʻlgan davlat-huquqiy institut ekanligi haqidagi mulohazani ilgari surgan (Jasimov, 2004).

F. Nazarov, Oʻzbekiston Respublikasi davlat organlari tizimida prokuratura organlarini tutgan oʻrni va ahamiyatini belgilashga oid bir necha asosiy yoʻnalishlarga ajratadi. Birinchidan, prokuratura davlat nazorati organidir. Qonunlarning bajarilishi ustidan prokuror nazorati oʻziga xos faoliyat hisoblanadi. Ikkinchidan, prokuratura davlat institutlari tizimida alohida oʻrin tutadi. U Konstitutsiyada nazarda tutilgan hokimiyat tarmoqlari bilan funksional munosabatlarga ega. Prokuratura nazorati ularning birortasi bilan toʻliq bogʻliq boʻlmay, muvozanatlashtirib, optimal ishlashini ta'minlaydi. Uchinchidan, prokuratura va boshqa nazorat organlari bir-biri bilan hamkorlik qilibgina qolmay, balki oʻzaro oʻzboshimchaliklardan tiyilishiga majbur qiladigan zarur vositalar majmuyiga ega boʻlgan ikkita mustaqil tizim: nazorat va muvozanat tizimini ifodalaydi. Toʻrtinchidan, prokuraturaning qonun chiqaruvchi hokimiyat organlari bilan oʻzaro aloqadorligi shundan iboratki, uning asosiy vazifasi qonunlarning bajarilishini nazorat qilish hamda butun qonun chiqaruvchi tizim barqarorligining kafolati hisoblanadi. Shuningdek, prokuratura va qonun chiqaruvchi hokimiyat oʻrtasidagi hamkorlikning yana bir muhim yoʻnalishi qonun ijodkorligidir. Beshinchidan, prokuratura nafaqat nazorat organi, balki jinoyat protsessining faol ishtirokchisi hamdir. Dastlabki tergovni olib borish, tergov va surishtiruv organlari ustidan nazorat, sudda davlat ayblovini quvvatlash, sud hujjatlarining qonuniyligi va adolatliligi yuzasidan yuqori instansiya sudlariga protest keltirish shular jumlasiga kiradi. Prokuratura oʻz vakolatlari va vazifalari doirasida huquqni muhofaza qilish organlari faoliyatini muvofiqlashtiradi. Oltinchidan, prokuratura boshqa davlat organlari tomonidan fuqarolarning huquq va erkinliklariga rioya etilishini kafolatlovchi davlatning

samarali mexanizmi sifatida namoyon bo'ladi (Nazarov, 2025).

A. Akbarov prokuratura faoliyatini davlatning huquqiy siyosatini amalga oshiruvchi organi hisoblab, uning asosiy vazifasi qonunlarning to'liq va bir xilda ijro etilishini nazorat qilish deb ta'kidlaydi. Unga ko'ra, prokuratura davlat hokimiyatining qonun ustuvorligini ta'minlashda va jamiyatda adolatni saqlashda markaziy rol o'ynaydi (Abduolimov, 2024).

X. Davletov esa prokuraturaning huquqiy nazorat organi sifatidagi o'rnini ta'kidlab, uning huquqni buzish holatlarini aniqlash hamda ularga qarshi chora ko'rishdagi muhimligini qayd etadi. Bu yo'nalishda prokuratura qonunbuzarliklarning oldini olish va davlat hokimiyatining qonuniyligini ta'minlashga katta hissa qo'shishini ta'kidlagan (Davletov, 2022).

U. Abduolimov ta'kidlashicha, prokuraturaning mustaqil faoliyat yuritishi uchun moddiy jihatdan davlat kafolati zarur. Ya'ni prokurorning mustaqilligi, shuningdek prokuratura organlari o'z vazifalarini to'g'ri bajarishi uchun yetarli miqdorda byudjet mablag'lari va barcha zarur resurslar bilan ta'minlanishi kerak. Bu borada amerikalik olim Angela Devis quyidagicha fikr bildiradi: "prokurorning byudjetga qaramligi uning mustaqilligiga jiddiy putur yetkazadi. Prokurorlar jinoyat ishini yuritish davomida byudjet mablag'laridan ehtiyoj doirasida cheklovsiz foydalana olishlari lozim" (Abduolimov, 2022).

G'arb davlatlarida prokuratura hokimiyatidan politsiya va sud hokimiyatini cheklash hamda ular o'rtasidagi muvozanatni ta'minlash maqsadida foydalaniladi. Xususan, politsiya tomonidan hokimiyat vakolatlarining suiiste'mol qilinishining oldini olish, shuningdek sudlarning o'zboshimchalik bilan qarorlar qabul qilishi va sud hokimiyatining haddan tashqari kuchayib ketishining oldini olishda prokuratura tizimi samarali vosita sifatida qo'llaniladi (Wang, 2008).

Bugungi kunda ko'pgina mamlakatlarda qonun chiqaruvchi, ijro etuvchi va sud vakolatlari o'rtasidagi siyosiy hamda texnik farqlar tobora murakkablashib bormoqda. Xuddi shunday, qaror qabul qilish, ijro etish va nazorat qilish asta-sekin tarmoq tuzilishiga o'tmoqda. Masalan, so'nggi yillarda butun dunyo bo'ylab sud boshqaruvi paydo bo'ldi. Sud hokimiyatining tabiati, funksiyasi va ko'lami doimiy ravishda qayta shakllanmoqda. Shu bilan birga, sud hokimiyati qaror qabul qilish, ijro etish va nazorat qilish funksiyalariga ham ega bo'lib bormoqda (Hirschl, 2004).

Shubhasiz, har bir mamlakatda prokuratura vakolatlarini taqsimlash ma'lum qadriyat yo'nalishlari va institutsional maqsadlarga ega. Buyuk Britaniya, AQSH, Fransiya va Germaniya kabi mamlakatlarda prokuratura vakolati dastlab davlat prokuraturasi masalalarini hal qilish hamda politsiya va sudyalarning vakolatlarini tekshirish uchun tashkil etilgan. Shuning uchun prokuratura ma'muriy tizimga joylashtirilgan bo'lib, unga Adliya vaziri kabi ma'muriy mansabdor shaxslar rahbarlik qiladi, bu esa hokimiyatlarning bo'linishiga mos keladi.

Biroq Xitoy konstitutsiyaviy tizimiga ko'ra, prokuratura vakolatlarini huquqiy nazorat organlariga taqsimlash ko'proq maqsadga muvofiqdirligi (Zhou & Ye, 2015) belgilab qo'yilgan.

O'ylashimizcha, prokuraturaning davlat hokimiyati tizimidagi o'rni masalasi davlatning ijtimoiy-iqtisodiy rivojlanishi hamda ushbu mamlakatning qadriyatlariga bevosita bog'liq. Shu bilan birga, bugungi kunda qonunlarni ijrosini nazorat qilish masalasi tarmoq nazoratlari vakolatlariga o'tkazilmoqda. Biroq ushbu tendensiyani biroz bahsli deb hisoblaymiz. Chunki bir tizim ichida nazorat qiluvchi organning mavjud bo'lishi korrupsiyaviy omillarni keltirib chiqarishi mumkin deb hisoblaymiz.

Xulosa

Yuqorida keltirilgan olimlarning fikr-mulohazalari hamda ilmiy manbalarni tahlil qi-

lish asosida quyidagi ilmiy asoslangan taklif va xulosalarni bayon qilamiz.

Birinchi xulosa shundan iboratki, prokuraturaning davlat hokimiyati tizimida, ya'ni qonun chiqaruvchi, ijro etuvchi hamda sud hokimiyatidan qaysi biriga mansubligi masalasi bugungi kunda dolzarb hisoblanadi. Ushbu masalaning dolzarbligi turli mamlakatlarning huquqiy tizimlaridagi farqlar, shuningdek ijtimoiy-iqtisodiy rivojlanish darajasidagi tafovutlar, aholi huquqiy madaniyatining o'ziga xosligi kabi obyektiv omillar bilan izohlanadi. Bu omillar prokuraturaning davlat hokimiyati tizimidagi o'rni masalasini hanuz ochiq qoldirmoqda.

Biroq, bizning fikrimizcha, prokuratura qonun chiqaruvchi hokimiyat tizimida faoliyat yuritishi maqsadga muvofiq. Chunki qabul qilinayotgan qonunlar ijrosini ijro hokimiyati organlaridan ko'ra, aynan ijroni nazorat qiluvchi mustaqil organ tomonidan amalga oshirilishi samaraliroq bo'lishi mumkin.

Shuningdek, mazkur huquqiy nazorat mexanizmi orqali parlament tomonidan qabul qilingan hujjatlarning samarali ijrosi ta'minlanadi. Natijada aholining parlament hokimiyatiga bo'lgan ishonchi ortadi. Shu bilan birga, ijro hamda sud hokimiyatining qonunlar ijrosi ustidan amalga oshiradigan faoliyatiga xolis va shaffof baho berish imkoniyati ham yaratiladi. Bevosita O'zbekiston Respublikasi prokuratura organlari faoliyatiga oid olimlarning ilmiy tadqiqotlarini tahlil qilish shuni ko'rsatadiki, prokuraturaning huquqiy maqomi Konstitutsiya darajasida belgilanganligi ushbu organga keng vakolat va majburiyatlar yuklaydi. Shuningdek, prokuraturaning davlat hokimiyati tizimiga kirmasligi uning mustaqil faoliyat yuritishini ta'minlaydi hamda hokimiyat tarmoqlarini o'zaro tiyib turish va manfaatlar muvozanatini saqlashda muhim ahamiyat kasb etadi. Prokuraturaga qonunchilik tashabbusi huquqining berilishi va ushbu huquqning Konstitutsiya darajasida mustahkamlanishi, prokuraturaga qonun ijrosi bilan bog'liq huquqiy bo'shliqlarni bartaraf etish yuzasidan o'z takliflarini qonunchilik tashabbusi orqali ilgari surish imkonini beradi. Uchinchidan, ayrim rivojlangan davlatlarda davlat hokimiyati tizimini uch tarmoqqa ajratish masalasi hanuzgacha bahsli bo'lib qolmoqda. Chunki bugungi raqamli davrda qonun chiqaruvchi, ijro etuvchi va sud hokimiyati vakolatlari o'rtasidagi farqlar tobora murakkablashib bormoqda. Xususan, sud nazorati vakolatlari kengaymoqda, shu bilan birga ijro va nazorat vakolatlarining turli tarmoq tizimlariga o'tishi kuzatilmoqda. Bu esa prokuraturaning davlat hokimiyati tizimidagi o'rni masalasi kelgusida ham dinamik tarzda rivojlanishda davom etishini ko'rsatadi, deb hisoblaymiz.

Umuman olganda, bugungi kunda mustaqil prokuror nazoratisiz qonunlarning qat'iy amal qilinishiga erishish qiyin. Chunki prokuratura ijro hokimiyati tizimidagi vazirlik va idoralar, shuningdek, harbiy tuzilmalar faoliyatida qonunlarning samarali ijrosini ta'minlash uchun mazkur tuzilmalarga nisbatan kam bo'lmagan huquqiy maqomga ega bo'lishi lozim, deb hisoblaymiz. Shuningdek, agar prokuratura ijro hokimiyati tizimiga kiritilsa, u holda ushbu organ ijro hokimiyatining funksional vazifalarini bajaruvchi tuzilmaga aylanib qoladi. Nazorat funksiyasining sud hokimiyati tizimiga o'tkazilishi esa davlat hokimiyati tizimidagi o'zaro tiyib turish va manfaatlar muvozanati prinsipining buzilishiga olib kelishi mumkin. Fikrimizcha, prokuratura qonun chiqaruvchi hokimiyat tizimida faoliyat yuritgan taqdirda hokimiyat tarmoqlari o'rtasidagi o'zaro tiyib turish va manfaatlar muvozanati yanada samarali ta'minlanadi, deb hisoblaymiz.

REFERENCES

1. Abduolimov, U. Kh. (2022). Prokuratura organlarining davlat mehanizmida tutgan oʻrni va faoliyatining tashkiliy-huquqiy asoslarini takomillashtirish yuzasidan ayrim mulohazalar [Some reflections on improving the organizational and legal foundations of the activities and the role of the prosecutor's office in the state mechanism]. *Academic Research in Educational Sciences*, *3*(2), 62–72. https://doi.org/10.24412/2181-1385-2022-2-62-72

2. Abduolimov, U. Kh. (2024). *Prokuratura organlarining tashkiliy-huquqiy asoslarini takomillashtirish (Oʻzbekiston va Turkiya misolida) [Improving the organizational and legal foundations of the prosecutor's office (on the example of Uzbekistan and Turkiye)]* (Doctoral dissertation). Law Enforcement Academy of the Republic of Uzbekistan.

3. Alimov, G. (2004). *Pravovoy status i deyatelnost organov gosudarstvennoy vlasti v Respublike Uzbekistan [Legal status and activity of state authorities in the Republic of Uzbekistan].* Justice.

4. Bessarabov, V. G. (1999). Mesto prokuratury v gosudarstvennom mekhanizme sovremennoy Rossii [The place of the prosecutor's office in the state mechanism of modern Russia]. *Legality*, (10), 40–45.

5. Davletov, Kh. (2022). *Davlat organlari va huquqni muhofaza qiluvchi idoralar faoliyatining huquqiy asoslari [Legal foundations of the activities of state bodies and law enforcement agencies].* Justice.

6. Fedorov, N. V. (1992). O sudebnoy reforme v Rossii [On judicial reform in Russia]. *State and Law*, (6).

7. Hirschl, R. (2004). *Towards juristocracy: The origins and consequences of the new constitutionalism.* Harvard University Press.

8. Ibragimov, Z. S. (2000). *Prokuratura suverennogo Uzbekistana [The prosecutor's office of sovereign Uzbekistan].* Justice.

9. Jasimov, I. K. (2004). *Sud-huquq islohotlari va inson huquqlari himoyasidagi prokuraturaning bugungi kundagi oʻrni [The current role of the prosecutor's office in judicial reforms and the protection of human rights].* Justice.

10. Korenevskii, Y. V. (1994). Stanovlenie pravovogo gosudarstva v Rossiiskoi Federatsii i funktsii prokuratury [The formation of the rule of law in the Russian Federation and the functions of the prosecutor's office]. *State and Law*, (5), 3–34.

11. Nazarov, F. A. (2025). *Prokuratura organlari mustaqilligining ahamiyati: xalqaro standartlar va xorijiy tajribasi [The importance of independence of the prosecutor's office: International standards and foreign experience].* In *Huquqni muhofaza qilish faoliyati sohasidagi global chaqiriqlar va tahdidlar: muammo va yechimlar [Global challenges and threats in the field of law enforcement: problems and solutions]* (pp. 373–375). Law Enforcement Academy of the Republic of Uzbekistan.

12. Otaxonov, F. Kh. (2022). Prokuraturaning konstitutsiyaviy maqomi va qonuniylikni ta'minlashdagi roli [The constitutional status of the prosecutor's office and its role in ensuring the rule of law]. *Bulletin of the Academy of the General Prosecutor's Office of the Republic of Uzbekistan,* (1), 18–19.

13. President of the Republic of Uzbekistan. (2022, January 28). *Development strategy of New Uzbekistan for 2022–2026.* https://president.uz/oz/pages/view/strategy?menu_id=144

14. Radjabova, M. A. (2000). *Huquqiy davlatchilik sari [Towards the legal statehood].* Uzbekistan.

15. Republic of Uzbekistan. (2001, August 29). *On introducing amendments and additions to the Law of the Republic of Uzbekistan "On the Prosecutor's Office"*. Lex.uz. https://lex.uz/docs/106197

16. Republic of Uzbekistan. (2023, May 1). *The Constitution of the Republic of Uzbekistan*. Lex.uz. https://lex.uz/docs/6445145

17. Saidov, A. Kh. (2009). *Istiqlol va prokuratura huquqiy davlat organlari tizimida [Independence and the prosecutor's office in the system of the rule of law bodies].* Right.

18. Vinogradov, O. A. (1997). Prokuratura v sisteme organov gosudarstvennoy vlasti [The prosecutor's office in the system of state authorities]. *Legality*, (4), 47–49.

19. Wang, Y. (2008). Research on several key theoretical issues of prosecutorial power: Returning to the starting point of prosecutorial theory research. *Tribunal of Political Science and Law*, (3).

20. Yakupov, Z. R. (2017). Rol prokuratury v mekhanizme gosudarstvennoy vlasti sovremennoy Rossii [The role of the prosecutor's office in the mechanism of state power in modern Russia]. In *Pravo: sovremennye tendentsii: materialy IV Mezhdunarodnoy nauchnoi konferentsii [Law: Modern trends: Proceedings of the IV International scientific conference]* (pp. 95–98). Novation.

21. Zhou, Y., & Ye, Z. (2015, October 15). *Analysis of several key issues of the constitutional prosecutorial system in China.* Supreme People's Procuratorate of the People's Republic of China. https://www.spp.gov.cn/llyj/201510/t20151015_105862.shtml

Kelib tushgan / Получено / Received: 06.03.2026
Qabul qilingan / Принято / Accepted: 15.04.2026
Nashr etilgan / Опубликовано / Published: 24.04.2026

DOI: https://dx.doi.org/10.51788/tsul.jurisprudence.6.2./ODIF3938
UDC: 347.457:340.5(045)(575.1)

MIKROKREDITLASHNI TURLI HUQUQIY TIZIMLARDA TARTIBGA SOLISH MODELLARINING QIYOSIY TAHLILI

Shamshetov Sharafatdin Sarsenovich,
Qoraqalpoq davlat universiteti
Fuqarolik va biznes huquqi kafedrasi dotsenti,
mustaqil izlanuvchi, yuridik fanlar nomzodi
ORCID: https://orcid.org/0009-0005-3775-9939
e-mail: sharafatdinshamshetov@gmail.com

Annotatsiya. *Ushbu maqolada mikrokreditlash sohasining turli huquqiy modellari qiyosiy-huquqiy tahlil qilinib, O'zbekiston qonunchiligini takomillashtirish bo'yicha doktrinal xulosalar ilgari suriladi. Tadqiqot markazida "mikrokreditlashni tartibga solish modeli" turadi. Mazkur model bozorga kirish (litsenziyalash, proporsional talablar), shartnoma standartlari, iste'molchilarni himoya qilish, kreditning to'liq qiymatni oshkor etish, narx cheklovlari hamda mas'uliyatli kreditlash va nazorat tizimining o'zaro bog'liq majmuasini ifodalaydi. Tadqiqot metodologiyasi qiyosiy-huquqiy usul, yuridik-dogmatik tahlil va institutsional nazariya elementlarini birlashtirib, huquqiy rejimlarni subyektlar o'rtasida risklarni taqsimlovchi konstruksiyalar sifatida o'rganadi. Mikrokreditlashning tadbirkorlik va ijtimoiy (moliyaviy inklyuziya) funksiyalari o'rtasidagi muvozanatni ta'minlashda halollik va huquqni suiiste'mol qilmaslik kabi imperativ tamoyillarning o'rni tahlil qilinadi. O'zbekiston qonunchiligi uchun de lege ferenda (kelajakdagi qonunchilik nuqtayi nazaridan) takliflar ishlab chiqilgan bo'lib, ular kreditning to'liq qiymatini oshkor etish standartlarini kuchaytirish, bog'langan xizmatlarni majburlashga qarshi qoidalar o'rnatish, proporsional mas'uliyatli kreditlashni joriy etish, yashirin to'lovlarni taqiqlash bilan uyg'unlashgan narx cheklovlarini belgilash, shartnoma shartlarini standartlashtirish hamda ma'lumotni oshkor etish qoidalari buzilishining xususiy-huquqiy oqibatlarini mustahkamlashdan iborat.*

Kalit so'zlar: *mikrokreditlash, mikromoliya tashkiloti, moliyaviy xizmat, axborotni oshkor etish, kreditning to'liq qiymati, foiz cheklovlari, mas'uliyatli kreditlash, to'lov qobiliyati, raqamlashtirish*

СРАВНИТЕЛЬНЫЙ АНАЛИЗ МОДЕЛЕЙ ПРАВОВОГО РЕГУЛИРОВАНИЯ МИКРОКРЕДИТОВАНИЯ В РАЗЛИЧНЫХ ПРАВОВЫХ СИСТЕМАХ

Шамшетов Шарафатдин Сарсенович,
кандидат юридических наук, доцент кафедры
«Гражданское и бизнес-право»,
самостоятельный соискатель
Каракалпакского государственного университета

Аннотация. *В настоящей статье посредством сравнительно-правового анализа исследуются различные модели правового регулирования микрокредитования и*

YURISPRUDENSIYA

HUQUQIY ILMIY-AMALIY JURNALI

2026-YIL 2-SON

VOLUME 6 / ISSUE 2 / 2026

DOI: 10.51788/tsul.jurisprudence.6.2.